

Fran Milobar bio je pisac koji je pisao u područjima prava, povijesti, gospodarstva i politologije. Bavio se pitanjima razvoja države, posebice parlamentarne demokracije, te modernih autoritarnih i totalitarnih poređaka, boljševizma, nacionalsocijalizma, fašizma. Osobit naglasak davao je temama o diobi vlasti i razvoju države.

Stjepan se Radić u svojim djelima, a posebice u *Ustavu seljačke republike Hrvatske*, koji predstavlja njegove politološke spoznaje i ideju hrvatske države, zauzimao za ostvarenje osnovnih pretpostavki demokratskoga političkoga života kao što su opće, jednako, tajno i izravno pravo glasa, suverenitet naroda, slobodna javnost, dioba vlasti, lokalna samouprava, tolerancija, društveni, ekonomski i politički pluralizam.

Hrvatski politički mislioci su uz bavljenu znanstvenim radom bili, kako predočava ovo djelo trojice autora Milardovića, Cipeka i Šiška, nositelji osmišljavanja hrvatske nacionalne svijesti i državne samosvojnosti u povijesti, toj – kako reče Goethe – »tajanstvenoj božjoj radionici«.

Knjiga *Hrvatska politološka tradicija* ima dvostruki cilj, kao prvo upoznati čitatelje s predmetom istraživanja politologije u njenim počecima, a kao drugo pružiti uvid u shvaćanje ideje države u Hrvata. Ona omogućuje da se danas, pozivanjem na misli naših predaka, nastave ostvarivati njihovi ciljevi – demokratizacije političkog života i ravnopravnost hrvatskog naroda u svjetskoj zajednici naroda.

Petar Cvekan

GENERAL NIKOLA MAŠTROVIĆ. Život i djelo jednog hrvatskog časnika (priređio Tihomil Maštrović), Erasmus naklada, Perom i mačem, knj. 1, Zagreb 1996, 184 str.

Hrvatska ratna prošlost jedno je u nizu problematskih pitanja hrvatske povjesnice koje se još uvijek može smatrati neopravdano zanemarenim i nedovoljno istraženim. Udio Hrvata u mletačkim, austrijskim ili francuskim postrojbama tijekom minulih vjekova uglavnom je obrađivano na popularan i publicistički način, a istraživačko zanimanje proučavatelja usmjeravalo se na pojedine istaknute ličnosti i događaje. Razdoblje XIX. stoljeća – vrijeme u kojem austrijska kruna vodi brojne ratove na širokom prostoru Europe, iznjedrilo je mnoge prevažne osobe hrvatskoga podrijetla koje su – ratujući pod stijegom dvoglavog carskog orla – pronosile diljem svijeta ime i slavu svoje domovine. Mnogi od njih ostvarili su iznimne vojne pothvate, stekli najviše činove i odlikovanja, ali su – iznimkom nekoliko najčuvenijih – ostali slabo poznati hrvatskoj znanstvenoj javnosti.

Monografiju *General Nikola Maštrović. Život i djelo jednog hrvatskog časnika* priredio je za tisak dr. Tihomil Maštrović, višegodišnji proučavatelj povijesti hrvatske književnosti. Činjenica da je priređivač ujedno i potomak generala Nikole Maštrovića objašnjava poticaj i razloge zbog kojih se – iako zanimanjem nije povjesnik – upustio u istraživački posao povijesne znanosti. Knjiga je tiskana u novopokrenutom nizu »Perom i mačem« izdavačke kuće Erasmus naklada, u sklopu koje je zamišljeno objavljivanje djela o nedovoljno poznatim ličnostima hrvatske prošlosti koje su – osim kao vrsni ratnici na bojnopolju – dali i zapažen prinos hrvatskoj kulturnoj baštini.

Primjer takvog hrvatskog časnika i kulturnoga pregoaca sadržan je u životu i djelu Nikole Maštrovića (Makarska, 1791. – Beč, 1851). U uvodnoj studiji (*Zaboravljeni*

general Nikola Maštrović, str. 9.–52.) priređivač knjige opširno iznosi ključne etape Maštrovićeve vojničke karijere: školovanje na zadarskom Liceju; stupanje u Napoleoneve postrojbe; ulazak u austrijsku carsku vojsku i ratovanje na talijanskom bojištu; promaknuća u više činove; kratkotrajni povratak u rodni grad (1820.); obnašanje dužnosti pukovnika Otočke pukovnije (1843.–1848.) i prinosi gospodarskom (gradnja cesta, melioracije), kulturnom (otvaranje kazališta u Otočcu 1844.), prosvjetnom i vjerskom (popravlak i gradnja crkava i kapela) podizanju ličkoga kraja; izdavanje naputka vojnim postrojbama u Otočcu; povezanost s istaknutim hrvatskim preporoditeljima i političarima (Ljudevit Gaj, Josip Jelačić, Ante Kuzmanić, Petar Preradović); doček saskog kralja Friedricha Augusta II. u Otočcu 1845.; ponovno ratovanje u Italiji 1848. godine; promaknuće u čin general-bojnika i obnašanje dužnosti zapovjednika brigada u Veroni, Trevisu, Padovi i Veneciji; neočekivan dekret o umirovljenju (1849.) te trajni odlazak u Beč i smrt (17. I. 1851.). Svaka cjelina obrađena je pomnim opisima vojno-političkih prilika u kojima djeluje Maštrović te iznošenjem podataka o osobama s kojima se susretao.

Slijedi poglavlje pod naslovom *O životu generala Nikole Maštrovića Dalmatinca. Kratak osvrt opata dr. Vjekoslava Cezara Pavišića, profesora c. k. Orijentalne akademije u Beču* (str. 53.–73.). Riječ je o prijevodu nevelike knjižice *Della vita del generale Nicolò Mastrovich Dalmata* (Vienna 1852.), čiji je autor povjesničar, književnik i prevoditelj Vjekoslav Cezar Pavišić (Makarska, 1823. – Gorica, 1905.), a njegov pak životopis i osvrt na djela priređivač knjige iznosi u uvodnim poglavljima (str. 13.–15.). U idućoj cjelini priređivač donosi reprint već spomenutih naputaka upućenih pripadnicima Otočke pukovnije pod naslovom *Knjiga gospodina oberstara Maštrovića svojiem Otočanom*, izdanih u Beču 1845. godine (str. 75.–94.). Zanimljivost u svezi s ovim djelom je njegovo tiskanje u armenskoj tiskari u Beču, u kojoj je sredinom XIX. stoljeća objavljeno više od 60 knjiga na hrvatskom jeziku. Važan je prilog poznavanju političkih, društvenih i kulturnih interesa generala Maštrovića njegova prepiska s istaknutim osoba toga doba. U prilogu koji sadrži dijelove opsežne generalove prepiske (*Iz korespondencije*, str. 93.–115.), priređivač je odabrao Maštrovićeve pisma papi Grguru XVI. (1845.), Ljudevitu Gaju (1846.) te najsadržajnije odlomke iz brojnih (35.) pisama upućenih u mehitarišćki samostan u Beču (gdje su i danas pohranjena) u razdoblju od 1843. do 1849. godine. Naslovljena su armenskom katoličkom nadbiskupu i kulturnom djelatniku Aristakesu Azirijanu i o. Ignaciju Šukurijanu, a u prilogu se objavljuje njihov prijevod s talijanskoga na hrvatski jezik. Pisma svjedoče o prijateljskim odnosima generala Maštrovića s armenskim duhovnim osobama, a njihov sadržaj pokazuje kako se nadbiskup Azirijan živo zanimao za prilike crkve i duhovni život na području Hrvatske, podupirući obnovu katoličkih crkava u Lici.

Slijedi cjelina u kojoj se objavljuju brojni *Prilozi* (119.–153.) vezani uz životopis Nikole Maštrovića, kao i mjesta i prilike u kojima je djelovao. U prvom dijelu ove cjeline objavljuju se dokumenti izravno vezani za generala Maštrovića (za razdoblje od 1844. do 1867.), skupljeni u pismohranama Beča, Budimpešte, Venecije, Dresdenu, Zagreba, Zadra i Otočca (Misna zakladnica; Bilješka generala Bossarda, »Osobni opis vladanja stožernog časnika Nikole Maštrovića«; Dopisi o ženidbeno-kaucijskim instrumentima; Rješenje cara Franje Josipa; Dopis Otočke pukovnije Glavnom stožeru u Zagreb; Očitovanje senjskog biskupa Mirka Ožegovića; Izvješće Glavnog vojnog stožera Hrvatske i Slavonije Ministarstvu rata; Dopis feldmaršala Coroninija; Popis donacije Nikole Maštrovića katoličkim crkvama Otočke pukovnije; Osmrtnica i Dokument temeljem oporuke Franciske Maštrović).

Nakon toga slijedi prijevod (*Odlazak prve i druge bojne Otočke pukovnije na talijansko ratište godine 1848*, str. 127.–133.) odlomka iz knjige Franza Bacha *Otočaner Regiments – Geschichte. Vom Ursprung dieser Gegend, ihrer Bevölkerung und ihrer Schicksale. Vefasst im Jahre 1851, 1852 und 1855 zu Otočac* (Karlstadt 1855.). Priređivač uvrštava i kratak zapis Ašota Hovakimjana *Nikola Maštrović i armenski mehitaristi* (134.–136.) te priloge Manje Kostelac *Presjek kroz povijest grada Otočca* (137.–140.) i Jagode Marković

Povijesno-urbanističke bilješke o Otočcu (141.-145.). Na kraju cjeline je izbor iz članaka o Nikoli Maštroviću (str. 146.-153.), čiji su autori (uz nepotpisane novinske vijesti) Ante Kuzmanić, Šime Ljubić, Franjo Bach, Ante Lulić, Nikola Alačević i Ljubomir Maštrović. Knjiga završava napomenama priređivača, popisom kratica, bilješkom o priređivaču, registrom i tumačem imena te nakladnikovim pogovorom i njegovim prijevodima na njemački i engleski jezik. Osim spomenutih priloga, posebnu vrijednost knjizi daje obilje ilustrativne građe.

General Nikola Maštrović jedna je u nizu osoba iz hrvatske prošlosti čija su postignuća neopravdano utonula u zaborav historiografije. Sličan životni put i djelovanje imali su i mnogi drugi hrvatski časnici carske vojske, a istraživanje i objavljivanje stručnih rasprava ili monografija o njima još će dugo ostati nedovoljno obrađenim segmentom hrvatske povjesnice. Priređivač T. Maštrović pokušao je u jednom zbirnom djelu cjelovito predstaviti najvažniju građu i literaturu koja se bavi životom i djelom generala Maštrovića. Cilj knjige je – prije svega – pružiti osnovnu i svim čitateljima dostupnu informaciju o životnom putu jednoga hrvatskoga časnika. Stoga – iako je riječ o naizgled jednom od tipičnih, hrvatskoj povijesti dobro poznatih životopisa iz niza »znamenitih i zaslužnih Hrvata« – izdavanje djela treba smatrati pozitivnim prinosom historiografiji i korakom dalje u osvjetljavanju hrvatske ratne prošlosti i njezinih istaknutih nosilaca.

Lovorka Čoralić

FERID KARIHMAN, *Hrvatsko-bošnjačke teme, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996., 224 str.*

»Hrvatsko-bošnjačke teme« skup je ogleda, rasprava, kritika i bibliografija autora Ferida Karihmana, koji se većim dijelom bave bogatim opusom pisaca hrvatskomuslimanskog samoodređenja. Navedeni tekstovi objavljeni su u razdoblju od 1970. do 1989. godine u emigrantskom časopisu »Hrvatska revija«, urednika Vinka Nikolića. Gotovo svi prilozi popraćeni su bilješkama, čime je pokazano da je autor imao namjeru na stručan, precizan i argumentiran način obraditi problem položaja bosansko-hercegovačkih muslimana u hrvatskoj kulturi. Predgovor knjizi napisao je akademik Dubravko Jelčić (15.-30.).

Karihman smatra da većina muslimanskih djelatnika pripada na osnovi niza kriterija krugu hrvatske nacionalne kulture: od osobine hrvatske nacionalne pripadnosti, hrvatske pokrajinske pripadnosti, jezika, kulturne pripadnosti, pisma, vjere i teritorija. Njegove ocjene razbijaju neke ustaljene klasifikacije, tako da on na primjer u sklop hrvatske književnosti i kulture ubraja i hrvatsku aljamiado književnost (djelatnost na hrvatsko-šćakavskom, ikavskom dijalektu, koja se piše arabicom) te hrvatske islamiste koji stvaraju na orijentalnim jezicima. Za Karihmana je Bosna i Hercegovina u povijesnom smislu nesumnjivo pripadala tijekom Srednjega vijeka svojim velikim dijelom Hrvatskom kraljevstvu i ugarsko-hrvatskoj uniji (68.). Osim toga, Karihman drži da suvremena hrvatska nacija posjeduje elemente modernih dostignuća zapadne civilizacije i slobodouman pristup pitanjima vjere, tj. da je riječ o *plurireligijskoj* naciji (68.). S tim u vezi, on odbacuje definiciju nacije koja se izvodi na osnovi identiteta samo jedne religije, tako da u svom razlaganju odbija postojanje muslimanske nacije. Njezino stvaranje smatra proizvodom komunističke ideologije.